

УДК-37.01:130.2

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2021.2.16>**Поплавська Тетяна Миколаївна**

кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0003-2492-8068

Дін Юйцзін

магістр педагогіки, бакалавр філософії
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна

АНТРОПОЛОГІЧНА КРИЗА НА ТЛІ КРИЗИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Сучасне суспільство переживає період різких соціальних трансформацій, що є причиною загострення кризового світосприйняття. Локальні війни, економічні та екологічні катаклізми, зростання хаотизації і непередбачуваності політичних процесів – усе це і ще багато іншого стало причиною посилення антропологічної кризи.

У ситуації, що склалася, тільки сама людина здатна створити (саме створити, а не знайти) нову точку опори, нові орієнтири для особистісного та цивілізаційного розвитку. І допомогти їй у цьому повинна система освіти, як шкільна, так і професійна.

Метою даної статті є аналіз причин антропологічної кризи та можливих варіантів виходу з неї засобами новаторських концепцій, що існують у сучасній системі освіти.

Нові підходи до освіти ще не можуть переламати загальноцивілізаційних «економоецентричних» і технократичних тенденцій. І ця обставина ще більше поглиблює кризу сучасної освіти, яка виражається в тому, що орієнтація на соціальні функції повністю витіснила потреби особистості. Освіта позбавлена особистісного сенсу. По суті, йдеться про кризу прагматичної моделі освіти, яка зараз активно насаджується в українському освітньому просторі.

Згідно з думкою низки вчених, одним зі шляхів вирішення даної проблеми стане протистояння духовному руйнуванню людини, і завдання сучасної філософії і педагогіки – у захисті й утвердженні гуманістичних цінностей та смислів. При цьому важливим напрямом виявляється формування цілісного духовно-екологічного світогляду цивілізації XXI ст. засобами освіти, однією з передових концепцій якої виступає «Ноосферна освіта».

В її основі закладено такі цінності, як природосообразність, морально-правова автономія, соціальна рівність і соціальна справедливість, а також створення вільного життєвого простору для самореалізації творчого потенціалу кожного учня (студента) в спільній діяльності.

Ключові слова: освіта, антропологічна криза, особистість, новаторські концепції.

Вступ. Сучасне суспільство переживає період різких соціальних трансформацій, що є причиною загострення кризового світосприйняття. Локальні війни, економічні та екологічні катаклізми, зростання хаотизації і непередбачуваності політичних процесів – усе це і ще багато іншого стало причиною посилення антропологічної кризи.

У ситуації, що склалася, тільки сама людина здатна створити (саме створити, а не знайти) нову точку опори, нові орієнтири для особистісного та цивілізаційного розвитку. І допомогти їй у цьому повинна система освіти, як шкільної, так і професійної. Місію освіти, на нашу думку, неможливо переоцінити: це фактично єдиний інститут сучасного суспільства, за самою своєю суттю покликаний сформувати людину, здатну відповісти на виклики сучасності.

Проблема полягає у тому, що існуюча система освіти не розуміє або не хоче розуміти свою місію в суспільстві, не бачить або не хоче бачити ті завдання, які ставить перед нею сучасність, не в змозі з ними працювати, що свідчить про кризу, в якій вона знаходиться сьогодні.

Проблема культурно-антропологічної кризи освіти досліджується багатьма авторами, як педагогами, так і філософами. При цьому педагоги (у вітчизняній науці принаймні) явно

домінують. Природно, що педагогічний підхід до аналізу проблеми кризи відрізняється від філософського. Головна відмінність – скоріше прикладна, ніж світоглядна спрямованість досліджень і прив'язка до конкретних завдань, що пояснюється специфікою педагогічної науки.

Аналіз останніх філософських досліджень і публікацій, в яких розглядається рішення даної проблеми, переконливо свідчить про її важливість і актуальність. За останні роки з'явилася велика кількість публікацій, збірників наукових праць, автори яких досліджують різні світоглядні аспекти проблем освіти, її модернізації, реформування і трансформації. Так, поняття «інновація», «традиція», «інноваційна діяльність», «інноваційний процес» найбільш повно розкрито в роботах австрійського економіста Й. Шумпетера, а також зарубіжних дослідників, серед яких – А. Арора, Д. Бернал, С. Брю, А. Гамбардела, Дж. Лернер, К. Макконнелл, Р. Нельсон, С. Торрізі, С. Штерн та ін. Ці проблеми знайшли своє відображення й у науковій спадщині багатьох вітчизняних учених, зокрема В.П. Андрущенко, Г.О. Балла, В.П. Беха, Л.В. Губерського, Н.С. Згуровського, В.Г. Кременя, В.А. Огнев'юка, М.В. Поповича, В. Рибачка, М. Х. Розова та ін., які обґрунтували пріоритетність інноваційних процесів у рамках переходу до особистісно-орієнтованого підходу в освіті. Усі дослідники хоча й є прихильниками різноманітних концепцій гуманітарної освіти, що відрізняються між собою, але погоджуються з тим, що саме духовна еволюція людини, її розвиток – це безальтернативний шлях розвитку вищої освіти. Водночас накопичений сучасною наукою матеріал свідчить про те, що розроблення сучасних проблем філософії освіти, інновацій здійснюється досить нерівномірно, значну частину публікацій зосереджено на дослідженні важливих, проте часткових і переважно внутрішньосистемних проблем освіти.

Основними напрямками досліджень викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу в науковій періодиці України є філософсько-освітня проблематика, теоретико-методологічні основи викладання, методичні принципи викладання, трансформація освітніх стратегій, запровадження інноваційних технологій. Однак зовсім мало уваги приділяється особистісному зростанню учнів, становленню зрілої особистості, яка б була спроможна самотужки подолати кризові феномени сучасності.

Мета та завдання. Метою статті є аналіз причин антропологічної кризи та можливих варіантів виходу з неї засобами новаторських концепцій, що існують у сучасній системі освіти.

Результати. Проблема кризи освіти постійно привертає до себе увагу дослідників, як вітчизняних, так і зарубіжних. При цьому в наших умовах інтерес до даної проблеми загострений перехідним станом соціуму – структурними зрушеннями та глибокою культурною трансформацією, пов'язаною з переглядом успадкованих від минулого світоглядних орієнтирів, у тому числі й у сфері освіти.

Протягом останніх десятиліть безперервно робилися спроби реформувати українську систему освіти, але всі вони мають переважно ситуативний характер. Довготривала продумана стратегія за цими перетвореннями не проглядається, що й не дивно, оскільки реформи не супроводжуються світоглядним, філософським осмисленням проблем освіти, породжуваних «викликами» сучасного динамічного, кризового і суперечливого світу.

Фінансові, управлінські, організаційні проблеми сучасної української освіти нерідко відтісняють на другий план не менш, якщо не більш, важливі ціннісно-сміслові й антропологічні аспекти кризи, яким, власне, і присвячена дана робота.

Незважаючи на специфіку, зумовлену «перехідністю» українського соціуму, криза освіти – лише окремий випадок кризи сучасної моделі освіти у цілому, тієї моделі, яка склалася в результаті модернізації західних (і тих, що орієнтуються на Захід) товариств.

Ця криза – прояв глибокої світоглядної кризи, вона охопила сучасні суспільства в ХХ ст. і загострилася в першій половині цього століття. Освіта – інститут, передусім призначений для трансляції культурних смислів, і «криза смислів» впливає на цей інститут найбезпосереднішим чином.

Багато сучасних дослідників як в Україні, так і за її межами вважають причиною антропологічної кризи відставання духовно-морального розвитку людства від науково-технічного прогресу. «Це відставання, – пише А.П. Валицька, – фіксує і посилює система освіти, стверджуючи

у свідомості людей ідею панування над зовнішньою природою на шкоду пізнання природи «внутрішньої», власне-людських чуттєво-інтелектуальних, естетичних і моральних сил. Раціональність під ім'ям Просвітництва з інструментальної перетворюється на технологічну; її метою виявляється «тверда самість», націлена на владу і володіння» (М. Хоркхаймер, Т. Адорно), а державні освітні зусилля виконуються в алгоритмах «наглядати і карати» (М. Фуко)» [3; 9].

На думку дослідниці, витік цивілізаційної кризи, що відлунням відгукується в освітній системі, – «технократичний перекосяк» знання на шкоду гуманітарному його складнику. Подолання цього «перекосяку», хоча б в рамках освіти, неможливо без глибокого філософського аналізу причин кризи та вироблення нових світоглядних орієнтирів, більш «культуроцентричних» і «гуманістичних», аніж домінуючі сьогодні технократичні, утилітаристські і вузько функціональні «цінності», що визначають нормативний контекст освітнього процесу і згубно позначаються на розвитку людини.

Не випадково учасники міжнародного симпозіуму «Філософія освіти в перспективі ХХІ століття», що проходив ще в 1990 р. в Празі, заявили, що криза освіти прийняла світовий масштаб і невдачі різноманітних реформ висувують на перший план саме «філософське осмислення ситуації» [2, с. 15–16], вироблення нових світоглядних і аксіологічних орієнтирів.

В українській педагогіці давно усвідомлена необхідність повороту освіти «обличчям до людини й її потреб». Випускаються колективні монографії з актуальними темами та рекомендаціями вчителям шкіл і викладачам університетів, але, на жаль, усі вони носять декларативний характер і не застосовуються на практиці [3].

Водночас ситуація постійно змінюється, наша реальність постійно ускладнюється, трансформаційні процеси прискорюються, тому філософи активно шукають підстави для нового розуміння людини, співзвучної вимогам сучасності і нового антропологічного повороту в освіті.

У зв'язку з вищевказаними проблемами великий інтерес представляє концепція гуманістичної освіти, яка була запропонована відомим американським психологом, одним із засновників трансперсональної психології А. Маслоу. Ще в 60-ті роки минулого століття він звернув увагу на гуманістичну кризу освіти, втрату антропологічного сенсу освіти, як шкільної, так і вищої. Знання служить не розвитку особистості, а інструментальним завданням. Для Маслоу ж головною метою освіти є «пізнання людиною власної ідентичності», «свого призначення». Освіта повинна допомогти людині зрозуміти і розкрити себе, свої власні можливості, «самоактуалізуватися». Концепція самоактуалізації А. Маслоу знайшла глибокий і співчутливий відгук в українській педагогіці. Однак глибокого, корінного перевороту в системі освіти ці ідеї не справили ні в українській, ні в європейській практиці, оскільки продовжує переважати строго функціональний, утилітаристський підхід до освіти, проти якого концепція Маслоу і спрямована.

Нові підходи до утворення ще не можуть переламати загальноцивілізаційну «економікоцентричну» і технократичну тенденцію. І ця обставина ще більше поглиблює кризу сучасної освіти, яка виражається в тому, що орієнтація на соціальні функції повністю витіснила потреби особистості. Освіта позбавлена особистісного сенсу. Звідси – втрата інтересу до освіти з боку учнів, суто інструментальний підхід до неї, а з іншого боку – особистісні проблеми, породжені стихійністю і некерованістю особистісного становлення в сучасному суспільстві. Суспільство ніби відмовляється від цілеспрямованого виховного і формуючого впливу на особистість, але результатом цього стають не лише проблеми окремих людей, а й проблеми соціальні: наркоманія, алкоголізм, безглузда, «безмотивна» злочинність, поява різного роду екстремістських організацій, зростання психічних розладів і таке інше.

Освіта нерозривно пов'язана із соціальними і культурними процесами. Її цілі, завдання, форми, як і її проблеми, визначаються в кінцевому підсумку соціокультурним контекстом. Тому криза освіти теж не повинна розглядатися ізольовано, поза цим контекстом. Забуття людини, придушення особистості безособовими структурами – характерні риси епохи сучасності у цілому.

Слід зазначити, що потреба в самореалізації, саморозвитку, що ігнорована офіційною освітою, задовольняється сьогодні, у кращому разі, за допомогою самостійного пошуку або неофіційних

«освітніх практик», різних тренінгів, які перебувають на кордоні між психологією і релігією (в її «н'юейдживському» варіанті). У гіршому ж разі потреба у вищих цінностях і самоактуалізації набуває збочені форми.

По суті, йдеться про кризу прагматичної моделі освіти, яка зараз активно насаджується в українському освітньому просторі. Слабкі боки прагматичної моделі освіти були відзначені проникливими критиками ще на початку ХХ ст. (сильні ж її боки абсолютно очевидні і не вимагають додаткових пояснень). Як приклад подібної критики можна привести деякі ідеї Макса Шелера. Зазначені їм тенденції в освіті та розвитку знання пізніше тільки поглибилися. Так, на думку Ю. Афанасьєва, дана модель була успішною, головним чином, у формуванні homo faber, чиє завдання – «забезпечити функціонування Системи». Дана модель освіти не надає великого значення антропологічному, екзистенційному аспекту освіти. Вона готує фахівців. Якості особистості даного спеціаліста (за винятком професіоналізму) не є об'єктом докладання зусиль освітньої системи. Але забуття людини системою освіти відображає певну антропологічну ситуацію, характерну для секулярного, ринкового, «досягнутого» суспільства, яке явно чи неявно сприймає людину як функцію й оцінює як таку.

«Цінність» особистості-функції, її соціальний престиж і «вага» цілком зримо і матеріально вимірюються розміром заробітної плати. Такий спосіб оцінки особистості Еріх Фромм пов'язував із формуванням «ринкового» соціального характеру. Фромм говорив не про функції, а про людину-товар: людина «продається» і «купується» на ринку праці та цінує себе відповідно до того, яким попитом користується. Це добре для економіки, але явно згубно для людини.

Духовні потреби людини, як і раніше, – «доважок», що не має значення по відношенню до соціально-економічної структури сучасного суспільства, і цікава для нас криза освіти відображає цю внутрішню конфліктність сучасної цивілізації. Будучи «розгорнутою» й у бік сфери смислів – культури, й у бік соціально-економічних потреб суспільства, вона змушена поєднувати різноспрямовані імпульси з боку цих сфер. Незмовкаючи розмови про кризу освіти свідчать про те, що утворення це погано вдається. Однак вона не може відмовитися від цього завдання. Значить, настала необхідність кардинального перегляду акцентів, наприклад замість «прищеплення» певних принципів слід перейти до виховання у людини здатності самої формувати свій світогляд. А для цього необхідно освоєння культурної спадщини. Але освоєння культурної спадщини не повинно бути авторитарним, але – герменевтичним, спрямованим не на сліпе повторення, а на розуміння, формування почуття причетності до досвіду інших історичних епох, інших культур. Перед людиною має розкритися все різноманіття людської культурної спадщини, що саме по собі має велике виховне значення, сприяє формуванню поваги до творчого генію людини, також як і усвідомлення розумних та незмінних меж людських дерзань. Особливо повинно йтися про підвищення значущості шкільної освіти в сучасну епоху. На шкільну освіту повинне бути покладене завдання «збирання» культурної цілісності, формування цілісної особистості, яка володіє власним світоглядом у соціокультурних умовах, що одночасно і сприяє, і перешкоджає цьому.

Нині в Україні й у Росії активно розвивається альтернативна існуючій моделі освіти, відносно нова модель під назвою «Ноосферна освіта», в якій, наскільки це можливо в існуючих умовах, максимально реалізуються такі принципи:

- освіта, яка пов'язана з навчанням і розвитком усієї особистості (когнітивне, емоційне, естетичне, творче, фізичне тощо);
- освіта, яка ґрунтується на співробітництві, взаємоповазі, взаємодії вчителя і учня;
- освіта, яка заснована на досвіді, а не на «великих книгах» або «базових уміннях», досвід широкий, відкритий і необмежений, як саме життя;
- мета освіти – забезпечення більш повного розвитку всіх можливостей дитини для її успішної самореалізації.

У зв'язку із цим, як нам уявляється, назріла необхідність філософського осмислення теоретичних і практичних досліджень у галузі педагогіки і психології, що відбуваються в рамках ноосферної освіти, з метою розширення їх застосування й упровадження в загальноосвітню практику як у середній, так і у вищій школі.

Концепція ноосферної освіти пропонує освітній системі як мету виховання й освіти здорової і гармонійної людини, яка досягається в процесі симетричного розвитку півкуль мозку дитини.

Науково-методологічна база даної концепції була розроблена низкою російських і українських учених, які спиралися на основні принципи концепції ноосферної освіти, що були сформульовані дійсним членом РАПН, доктором філософських наук, проф. Б.А. Астаф'євим. У монографіях «Теорія єдиного живого Всесвіту» (1997), «Основи Всесвіту» (2002), «Загальний Закон Творіння» (2004), «Стратегічний прогноз і управління на основі Геному Миру: теорія і практика» (2005) учений виклав теорію генетичної енергоінформаційної єдності світу, що дало змогу його послідовникам і однодумцям створити напрям в освіті, співзвучний із Законами миру і дотримуватися їх в осягненні цього Світу, у мисленні і практичній діяльності.

Органічним продовженням цих праць у сфері теорії систем і теорії Всесвіту стали роботи дійсного члена РАПН доктора психологічних наук П.В. Маслової «Періодична система Загальних Законів Світу» (2005) і «Періодична система Загальних законів людської цивілізації» (2005). Таким чином, у відділенні виник новий науковий напрям системонімія – наука про системи законів Світу різної ієрархічної складності.

Технологія освітнього процесу в концепції ноосферної освіти будується на сукупній роботі правової і лівої півкуль мозку і виглядає так.

По-перше, біоадекватне (холодинамічне) викладання – це процес передачі знань, умінь і навичок шляхом організованого формування необхідних одиниць свідомості – мислеобразів і реалізації укладеної в них енергії; головною відмінністю такого викладання є розкриття внутрішніх ресурсів особистості учня, виявлення вже закладених у них елементів. Підсумовуючись в особистості учня, вони збільшують його енергетичний потенціал. Підсумовуючись у соціумі, вони збільшують рівень пасіонарності всього суспільства. Основними характеристиками біоадекватного викладання є його відповідність природі людського сприйняття, екологічна чистота, націленість на розкриття вищого «Я» вчителя і учня через їх творчу взаємодію по всіх каналах сприйняття. Біоадекватне викладання необхідно з перших ступенів навчання з усіх дисциплін.

Завданням біоадекватного (холодинамічного) викладання є забезпечення права людини на економічне та інструментальне творче мислення.

Біоадекватне викладання скорочує час навчання в 3–5 разів, вивільняє ресурси здоров'я учня, призводить до економії матеріальних витрат і дає можливість у стільки ж разів підвищити ефективність придбання знань і умінь за період навчання.

Цілісний підхід породжує нову систему освіти і структуру організації освіти, що реалізує біоадекватну технологію. Біоадекватна (холодинамічна) освіта дасть змогу в 3–6 разів скоротити соціальні витрати (час, фінанси, здоров'я, матеріально-технічні ресурси) держави і громадян країни за істотного підвищення якості та обсягу знань, умінь і навичок. Через 10–11 років країна може отримати нове покоління людей, які володіють екологічним мисленням.

По-друге, біоадекватна (холодинамічна) технологія освіти – основний процес формування двох культурного мислення, який організовує в єдину систему такі обов'язкові компоненти:

- малі групи (6–8 осіб), що дає змогу враховувати індивідуальні здібності учнів і збільшувати їх контакт з учителем по багатьох каналах сприйняття;
- невеликі кімнати, що створюють обстановку комфорту і релаксації;
- навчальні програми, що відображають досягнення сучасної науки і побудовані за принципами цілісного мислення;
- спеціальні біоадекватні підручники і методичні посібники, які є підручниками нового покоління, що реалізують нові знання про одиниці людської свідомості – мислеобразів (холодаїнів). Вони організують матеріал із певної дисципліни як систему яскравих опорних образів і є основою для навчального мислеобразу (холодаїна). Кожен з образів містить пояснення для вчителя, систему вправ, текстів і творчих завдань. Біоадекватні підручники втягують у навчальний процес п'ять каналів людського сприйняття і здатні швидко й ефективно розвивати креативний потенціал учня;
- викладацькі кадри, підготовлені на основі принципів цілісного мислення;

– фінансування, що забезпечує матеріально-технічну базу освіти.

Біоадекватні технології за формою – це релаксаційно-активний процес навчання, побудований на чергуванні етапів активності і релаксації. Він являє собою набір послідовних дій учителя й учня, мета яких – сформуванню, зміцнити і дати учневі навички роботи з навчальним мислеобразами (холодайними).

Методика заснована на принципах багатоканального навчання (у тому числі з використанням тест-фону і фіто-фону). Чіткість і послідовність етапів навчання зберігаються традиційними:

- сприйняття інформації (нового знання);
- формування вміння використовувати нові знання;
- тренування навичок використання нових знань. За формою це релаксаційно-активна методика.

Критерієм ефективності біоадекватної технології, так само як і будь-якого іншого процесу, є соціальний час, необхідний для виконання роботи з отримання якісних знань, поставлених на порядок денний ще Римським клубом в 70-ті роки.

Автори концепції ноосферної освіти Н.В. Маслова й її однодумці, формулюючи основні принципи, виділяють цілісність, системність і природосообразність.

Як нам здається, назріла необхідність розвивати подібні ідеї і методи їх реалізації в системі освіти, тим більше що частково вони вже апробовані в контексті ноосферної концепції освіти, а її основні принципи багато в чому збігаються з тими вимогами, які сучасність висуває до освіти:

- природосообразність (природовідповідність) в освіті та вихованні як спосіб виявлення і розвитку творчих здібностей кожного учня (студента) безвідносно до якогось заздалегідь встановленого масштабу;
- морально-правова автономія кожного учня (студента) і повна індивідуалізація навчального процесу;
- створення вільного життєвого простору для самореалізації творчого потенціалу кожного учня (студента) в спільну діяльність;
- соціальна рівність (кожен індивід дорівнює самому собі) як найперша передумова і необхідна умова для творчої співпраці і ділового партнерства вчителя (викладача) і учня (студента);
- соціальна справедливість (відношення до особистості кожного учня (студента) як до самоцілі);
- вільний вибір учителя (викладача) і мови навчання;
- повна відмова від ідеології і практики державної тарифної системи під час визначення кількості та якості праці вчителя (викладача).

Висновки. Сучасна цивілізація характеризується не лише дуже високим рівнем техногенних досягнень, що забезпечують більш комфортне існування людини, а й збільшенням негативних тенденцій її особистісних проявів у духовній сфері. Проповідуючи теорію безмежного насичення матеріальних потреб, суспільство все менше дбає про формування духовних запитів особистості, які повинні формуватися засобами системи освіти. Однак у силу низки причин остання знаходиться в глибокій кризі, на тлі якої інтенсивно розвивається антропологічна криза.

Згідно з думкою низки вчених, одним зі шляхів вирішення даної проблеми стане протистояння духовному руйнуванню людини, і завдання сучасної філософії і педагогіки – захист і утвердження гуманістичних цінностей та смислів. При цьому важливим напрямом виявляється формування цілісного духовно-екологічного світогляду цивілізації XXI ст. засобами освіти, однією з передових концепцій якої виступає «Ноосферна освіта».

В її основі закладено такі цінності, як природосообразність, морально-правова автономія, соціальна рівність і соціальна справедливість, а також створення вільного життєвого простору для самореалізації творчого потенціалу кожного учня (студента) в спільній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипин Н.А. Мировоззренческие и методологические проблемы разработки философии образования для XXI века. *Инновации и образование* : сб. материалов конференции. Санкт-Петербург, 2003. С. 15–16.

2. Астафьев Б.А. Теория творения и генетического энергоинформационного Единства Мира. *Теория Творения и генетического единства Мира – теоретический фундамент системы образования*. Москва : Институт холодинамики, 2012. С. 41–76.
3. Афанасьев Ю. Образовательная антиутопия. *Отечественные записки*. 2002. № 1(2). URL: <https://ozjournal.ru/page9.html>.
4. Валицкая А.П. Как возможна общая теория образования, или О междисциплинарном статусе понятия «диалог». Вып. 22. *Сборник материалов конференции*. Санкт-Петербург : Санкт-Петербургское философское общество, 2002. С. 9–16.
5. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI в.: (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций). Москва : ИнтерДиалект, 1997. 697 с.
6. Гершунский Б.С. Прогнозирование развития образования: проблемы и перспективы. *Образование в современном мире*. Москва, 1986. С. 56–89.
7. Кумбс Ф.Г. Кризис образования в современном мире: Системный анализ /пер. с англ. Москва : Прогресс, 1970. 261 с.
8. Маслова Н.В., Курмышев Г.В. Концепция экспериментального исследования на тему «Воспитание учащихся через природосообразное образование и экологическую безопасность». *Ноосферное образование в Украине*. Харьков, 2007. С. 19–24.
9. Маслова Н.В. Увертюра ноосферного образования. *Ноосферное образование в Украине*. Харьков, 2007. С. 13–19.
10. Маслоу А. Мотивация и личность / пер. с англ. ; 3-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2009. 352 с.
11. Оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій освіті України в контексті євроінтеграції : монографія / Б.А. Воронкова та ін. Київ, 2014. 326 с.
12. Огурцов А.П. Постмодернистский образ человека и педагогика. *Человек*. 2001. № 3–4. URL: <http://courier.com.ru/homo/>.
13. Проблеми освіти : збірник наукових праць. 2015. Вип. 84. 356 с.
14. Фромм Э. «Иметь» или «быть»? Москва : АСТ ; Астрель ; Полиграфиздат, 2012. 320 с.
15. Шванёва И.Н. Ноосферная психология. Психология предназначения. Кн. 1. Москва : РАЕН, 2005. 206 с.

REFERENCES

1. Antipin N.A. Mirovozzrencheskiye i metodologicheskkiye problemy razrabotki filosofii obrazovaniya dlya KHKHII veka. [Worldview and methodological problems of the development of the philosophy of education for the XXI century] // *Innovatsii i obrazovaniye. Sb. materialov konferentsii*. – SPb., 2003. – S. 15-16.
2. Astaf'yev B.A. Teoriya tvoreniya i geneticheskogo energo informatsion nogo Yedinstva Mira. [The theory of creation and genetic energy-informational Unity of the World] / B.A. Astaf'yev // *Teoriya Tvoreniya i geneticheskogo yedinstva Mira – teoreticheskiy fundament sistemy obrazovaniya (sbornik statey)*.
3. Afanas'yev Yu. Obrazovatel'naya antiutopiya [Educational dystopia] // *Otechestvennyye zapiski*. – 2002. – № 1(2). Elektronnyy resurs. Rezhim dostupa: <https://ozjournal.ru/page9.html> 4.
4. Valitskaya A.P. Kak vozmozhna obshchaya teoriya obrazovaniya, ili o mezhdistsiplinarnom statuse ponyatiya «dialog». [How is a general theory of education possible, or about the interdisciplinary status of the concept of "dialogue"] Vypusk 22 / *Sbornik materialov konferentsii Sankt-Peterburg : Sankt-Peterburgskoye filosofskoye obshchestvo*, 2002. С. 9-16.
5. Gershunskiy, B.S. Filosofiya obrazovaniya dlya XXI v.: (V poiskakh praktiko-oriyentirovannykh obrazovatel'nykh kontseptsiy) [Philosophy of Education for the 21st century: (In search of practice-oriented educational concepts)] B.S. Gershunskiy/. – M. : InterDialekt, 1997. – 697 s.
6. Gershunskiy, B.S. Prognozirovaniye razvitiya obrazovaniya: problemy i perspektivy [Forecasting the development of education: problems and prospects] / B.S. Gershunskiy // *Obrazovaniye v sovremennom mire*. – M., 1986. – S. 56-89.
7. Kumbc F.G. Krizis obrazovaniya v sovremennom mire: Sistemnyy analiz [The Crisis of Education in the Modern World: Systems Analysis] /per. s angl. / F.G. Kumbs. – M. : Progress, 1970. – 261s.
8. Maslova N.V., Kurmyshev G.V. Kontsepsiya eksperimental'nogo issledovaniya na temu «Vospitaniye uchashchikhsya cherez prirodosobraznoye obrazovaniye i ekologicheskuyu bezopasnost'» [The concept of an experimental study on the topic "Education of students through nature-friendly education and environmental safety"] // *Noosfernoye obrazovaniye v Ukraine. Sbornik nauchnykh statey*. – Khar'kov, 2007. – S. 19-24.
9. Maslova N.V. Uvertyura noosfernogo obrazovaniya [Overture of noospheric education] / N.V. Maslova // *Noosfernoye obrazovaniye v Ukraine. Sbornik nauchnykh statey*. – Khar'kov, 2007. – 229 s. S. 13-19.

10. Maslou A. Motivatsiya i lichnost'. [Motivation and personality] 3-ye izd./Per. s angl.-SPb.: Piter, 2009. – 352 s.
11. Optimizatsiya tsiklu sotsial'no-gumanitarnikh distsiplin u vishchiy osviti Ukraini v konteksti evrointegratsii: monografiya (rukopis) [Optimization of the cycle of social and humanitarian disciplines in higher education of Ukraine in the context of European integration: monograph] / (B.A. Voronkova, M.A. Debich, N.M. Demyanenko, N.O. Divins'ka ta inshi). – K., 2014. – 326 s.
12. Ogurtsov A.P. Postmodernistskiy obraz cheloveka i pedagogika. [Postmodern image of a person and pedagogy] // Chelovek. – 2001. – № 3-4. <http://courier.com.ru/homo/>
13. Problemi osviti: zbirnik naukovikh prats'. [Problems of education: a collection of scientific works] Vip. 84. Zhitomir-Kiiv, 2015. – 356 s.
14. Fromm E. «Imet'» ili «byt'»? ["Have" or "to be"?] – M. : AST : Astrel' : Poligrafizdat, 2012. – 320 s.
15. Shvanova, I.N. Noosfernaya psikhologiya. Psikhologiya prednaznacheniya. [Noospheric psychology. The psychology of predestination] Kniga 1/I.N. Shvanova/ – M.: Izd-vo RAYEN, 2005. – 206 s.

Poplavskaya Tatiana Nikolaevna

PhD,

Associate Professor at the Department of Philosophy, Sociology
and Management of Sociocultural Activities

State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky»

26 Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine

orcid.org/0000-0003-2492-8068

Din Yuyszin

Master of Pedagogy, Bachelor of Philosophy

State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky»

26 Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine

ANTHROPOLOGICAL CRISIS IN THE BACKGROUND OF THE CRISIS OF THE MODERN EDUCATION SYSTEM

Modern society is going through a period of sharp social transformations, which is the reason for the exacerbation of the crisis perception of the world. Local wars, economic and ecological cataclysms, the growth of chaos and unpredictability of political processes, all this and much more have caused the anthropological crisis to intensify.

In this situation, only a person himself is able to create (precisely create, not find) a new fulcrum, new guidelines for personal and civilizational development. And the education system, both school and professional, should help him in this.

The intention of this article is to analyze the causes of the anthropological crisis and possible ways out of it by means of innovative concepts that exist in the modern education system.

New approaches to education have not yet been able to reverse the general civilizational “economic-centric” and technocratic tendencies. And this circumstance further aggravates the crisis of modern education, which is expressed in the fact that the orientation towards social functions has completely supplanted the needs of the individual. In essence, we are talking about the crisis of the pragmatic model of education, which is now actively implanted in the Ukrainian educational space.

According to the opinion of a number of scientists, one of the ways to solve this problem will be to oppose the spiritual destruction of a person and the task of modern philosophy and pedagogy in protecting and affirming humanistic values and meanings. At the same time, an important direction is the formation of an integral spiritual and ecological worldview of the civilization of the XXI century by means of education, one of the leading concepts of which is "Noospheric education".

It is based on such values as conformity to nature, moral and legal autonomy, social equality and social justice, as well as the creation of free living space for the self-realization of the creative potential of each student (student) in joint activities.

Key words: education, anthropological crisis, innovative concepts, personality.